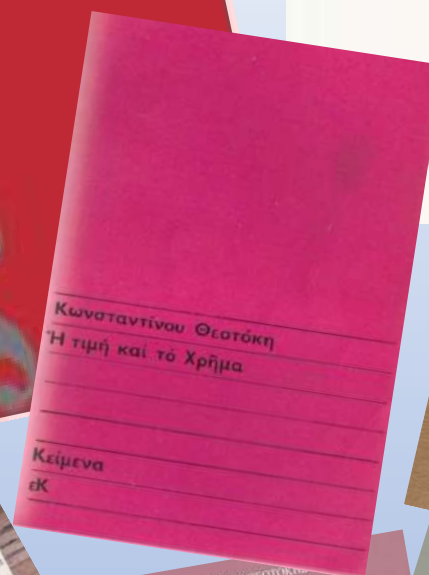

Η ΤΙΜΗ ΚΑΙ ΤΟ ΧΡΗΜΑ

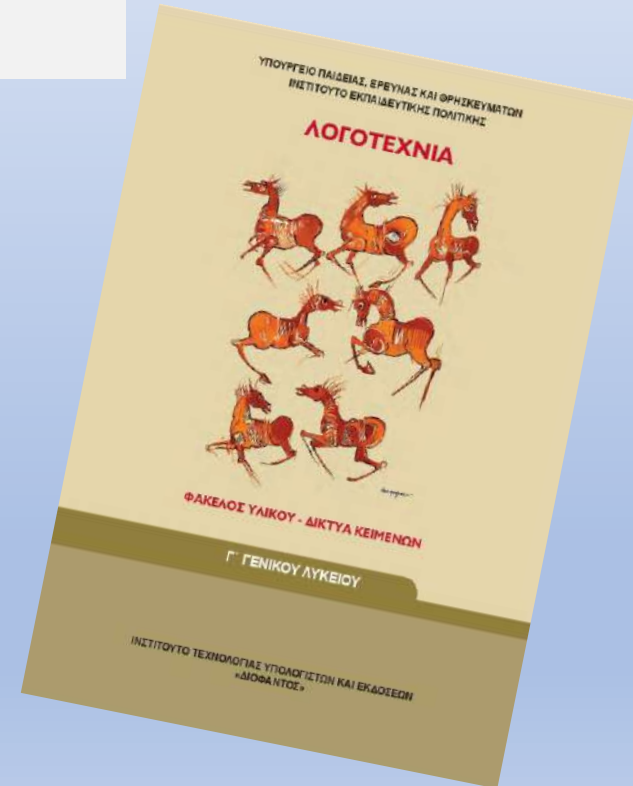
Κ. ΘΕΟΤΟΚΗΣ

**ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΓΙΑ ΤΗ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΤΟΥ
ΑΥΤΟΤΕΛΟΥΣ ΚΕΙΜΕΝΟΥ ΣΤΗ Β΄ ΓΕΛ**

Κ. Θεοτόκης (1872-1923): σελίδες του έργου του στα σχολικά εγχειρίδια της Λογοτεχνίας

1930: έργα του για πρώτη φορά στα «Νεοελληνικά Αναγνώσματα»

Ανθολογημένα έργα (1930-2024)

7 πεζογραφήματα

- ✓ *Κατάδικος*
- ✓ *Η τιμή και το χρήμα*
- ✓ *Σκλάβοι στα δεσμά τους*
- ✓ *Ο Απελλής*
- ✓ *Η τέχνη του αγιογράφου*
- ✓ *Πίστομα*
- ✓ *Ακόμα;*

Το έργο και ο σημερινός αναγνώστης

Γ. Δ. Παγανός, περ. Διαβάζω (αρ. 22, 1984)

«Με αφορμή μια νέα ανάγνωση της πεζογραφίας του Κων. Θεοτόκη ανακύπτουν ορισμένα ερωτήματα, που θα τα διατύπωνε κανείς με την ακόλουθη σειρά: Τα έργα της σχετικά παλιότερης λογοτεχνίας μπορούν να επιβιώσουν στην εποχή μας; Ειδικότερα, τα έργα που βασίζονται σε έναν κοινωνιολογικό προβληματισμό και κατατάσσονται στην κατηγορία της στρατευμένης σε ορισμένο ιδεολογικό προσανατολισμό λογοτεχνίας; Με άλλα λόγια, το πρόβλημα είναι κατά πόσο ορισμένα κείμενα της παλιότερης ρεαλιστικής πεζογραφίας, που εμφανίστηκαν ως δημιουργήματα συγκεκριμένων κοινωνικών συνθηκών και ιδεολογικών ζυμώσεων, μπορούν, πέρα από την ιστορικότητά τους, να έχουν απήχηση στο σημερινό αναγνώστη. Για να απαντήσει κανείς στα παραπάνω ερωτήματα, πρέπει να ανιχνεύσει τα συστατικά στοιχεία των παλιότερων λογοτεχνημάτων, τα οποία, ξεπερνώντας την εποχή όπου γράφτηκαν, εξακολουθούν να σημασιοδοτούν τη σύγχρονη εμπειρία. Στον προβληματισμό αυτό δε μπορούμε να παραγνωρίσουμε το γεγονός ότι το «νόημα» ενός λογοτεχνικού κειμένου βρίσκεται πάντοτε σε στενή συνάρτηση με το εκφραστικό του αποτέλεσμα: η λογοτεχνία, ακόμη κι όταν παρουσιάζεται με τη μεταμφίεση του πιο κοινότοπου ρεαλισμού, καταξιώνεται πρωταρχικά ως έργο φαντασίας και λόγου. **Θα μπορούσε κάλλιστα την ανεπικαιρότητα να αναπληρώσει η μεταμορφωτική δύναμη της φαντασίας».**

Η τιμή και το χρήμα: διδασκαλία

Έρευνα ΠΕΦ

Διδασκόταν σε 75 τμήματα από τα 165 Γ' τάξης
ΓΕΛ: ποσοστό **45,45%**.

Σήμερα

- ✓ **ΔΔΕ Πειραιά:** δεν υπάρχει(;) τμήμα της Α' (Τα φύλα στη Λογοτεχνία) και της Β' στο οποίο δεν διδάσκεται.
- ✓ **ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ επίπεδο:** επιλογή συναδέλφων κατά την πιλοτική εφαρμογή των νέων Π.Σ.
- ✓ **ΕΥΡΩΠΑΪΚΑ σχολεία:** είναι το ένα από τα δύο πεζά εκτενή αυτοτελή λογοτεχνικά έργα της διδακτέας ύλης που έχουν διδαχθεί οι Έλληνες μαθητές στα Ευρωπαϊκά σχολεία στον 3^ο Κύκλο του ευρωπαϊκού απολυτηρίου (Baccalaureate).

Οι στόχοι Π.Σ. και η εφαρμογή τους μέσω της ανάγνωσης εκτενούς αυτοτελούς λογοτεχνικού βιβλίου

- ✓ Αναγνωστική απόλαυση και φιλιαναγνωσία.
- ✓ Ανάπτυξη κριτικής σκέψης.
- ✓ Καλλιέργεια πολιτισμικής συνείδησης και κατανόηση των ιδεολογικών διαστάσεων της εποχής.
- ✓ Ενίσχυση δημιουργικότητας - Διαθεματική προσέγγιση και συνεργασία.

Προϋποθέσεις για τον διδακτικό σχεδιασμό

- Πολλαπλές αναγνώσεις του λογοτεχνικού έργου.
- Βιβλιογραφική ενημέρωση, έργο ανοιχτό στην ερμηνεία.
- Λήψη απόφασης για τον διδακτικό σχεδιασμό με βάση:
 - ✓ Το μαθητικό δυναμικό.
 - ✓ Το Π.Σ. και τους επιμέρους στόχους.
 - ✓ Την ανάγνωση όλου του έργου στην τάξη (απαιτούνται συνολικά 3 διδακτικές ώρες).
 - ✓ Την ένταξη του έργου σε μια από τις ενότητες /συστάδες κειμένων: i) Αγάπη και Έρωτας, ii) Ήρωες / Ηρωίδες και Αντιήρωες / Αντιηρωίδες, iii) Όνειρα και Όρια, ώστε να μπορεί να διασυνδεθεί.

Ανάγνωση όλου του έργου

Α
Π
Α
Ι
Τ
Ο
Υ
Μ
Ε
Ν
Ο
Σ

Χ
Ρ
Ο
Ν
Ο
Σ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ	ΧΡΟΝΟΣ
1 ^ο	07'
2 ^ο	09'
3 ^ο	14'
4 ^ο	14'
5 ^ο	09'
6 ^ο	07'
7 ^ο	07'
8 ^ο	20'
9 ^ο	07'
10 ^ο	06'
11 ^ο	05'
12 ^ο	13'
13 ^ο	03'

120'
(3 δ.ώ.)

Ερμηνευτικά πλαίσια ανάγνωσης ⁽¹⁾

Η ηθική διάσταση:

Τα λογοτεχνικά κείμενα προκαλούν τους αναγνώστες όχι μόνο νοητικά αλλά και συναισθηματικά. Οι αναγνώστες κατανοούν τους λογοτεχνικούς χαρακτήρες και την κειμενική τους λειτουργία στην οργάνωση της πλοκής, τους κρίνουν, συμπάσχουν ή και ταυτίζονται μαζί τους και

έρχονται τελικά αντιμέτωποι με θεμελιώδη ηθικά διλήμματα.

Ερμηνευτικά πλαίσια ανάγνωσης ⁽²⁾

Η κοινωνική, ιστορική, ιδεολογική διάσταση:
Τα λογοτεχνικά κείμενα εγγράφουν δημιουργικά
όψεις της κοινωνικής πραγματικότητας κάθε
εποχής,
χωρίς να συνιστούν μια μονοσήμαντη
αναπαράστασή της.

Ερμηνευτικά πλαίσια ανάγνωσης⁽³⁾

Η ψυχολογική διάσταση:

Τα λογοτεχνικά πρόσωπα και οι πράξεις τους διαθέτουν ψυχολογικό υπόβαθρο. Η αναγνωστική αυτή προσέγγιση

αποκαλύπτει τη διαφορετικότητα των ανταποκρίσεων των μαθητών/μαθητριών στα κείμενα και είναι δυνατόν να συμβάλει στην ανάπτυξη της συναισθηματικής τους νοημοσύνης, μέσα και από την καλλιέργεια της «εκφραστικής» γραφής και των θεατρικών τεχνικών.

Πορεία διδασκαλίας

- ✓ Σπειροειδής- Διακλαδωτή: δίνεται έμφαση στη διερεύνηση, την κατανόηση και την ανάδειξη της λειτουργικότητας των συνεκτικών αρμών.
- ✓ Διερεύνηση της αισθητικής και ηθικής διάστασης του αυτοτελούς λογοτεχνήματος.
- ✓ Ανάδειξη των σχέσεων των χαρακτήρων και διερεύνηση του μύθου, της εξέλιξης και της δράσης.
- ✓ Ανάθεση δραστηριοτήτων που υποστηρίζουν την αποτελεσματικότητα της προσέγγισης.

Διδακτική πλαισίωση

Διδακτικός σχεδιασμός για 18 διδακτικές ώρες.

- Πριν την ανάγνωση (1 ώρα):
πρώτη γνωριμία, διέγερση ενδιαφέροντος,
δημιουργία ατμόσφαιρας.
- Κατά την ανάγνωση (14 ώρες):
εκφραστική ανάγνωση, ερμηνεία, κριτική,
δραστηριότητες, αναζήτηση συνεκτικών αρμών.
- Μετά την ανάγνωση (3 ώρες):
συνολική θεώρηση.

Στρατηγικές ανάγνωσης

- ✓ **Ερώτηση και διευκρίνιση:** οι μαθητές/μαθήτριες διερωτώνται με αφορμή το κείμενο.
- ✓ **Σύνοψη:** συνοψίζουν σε κάθε κομβικό σημείο της ανάγνωσης την πορεία της ανάπτυξης του θέματος ή την εξέλιξη της πλοκής.
- ✓ **Πρόβλεψη:** επιχειρούν να προβλέψουν τη συνέχεια της ιστορίας ή την εξέλιξη των θεμάτων που τίθενται.
- ✓ **Σύνδεση:** προχωρούν σε συνδέσεις των όσων διαβάζουν με πρότερες δικές τους αναγνωστικές εμπειρίες και με άλλα κείμενα ή προσωπικές εμπειρίες και βιωμένες καταστάσεις.
- ✓ **Αξιολόγηση:** επιχειρούν τις πρώτες ατομικές, αξιολογικές αποτιμήσεις για όσα διαβάζουν.

ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ

(για το κεφάλαιο VII)

1. Πώς θα οργανώνατε την πρώτη επαφή των μαθητριών / μαθητών με το έργο, χωρίς να προκαταλάβετε την ανάγνωσή τους; (ΟΜΑΔΑ Α, Β, Γ, Δ)
2. Πώς θα οργανώνατε την ανάγνωση όλου του έργου; Να προτείνετε δύο τρόπους. (ΟΜΑΔΑ Α)
3. Να γράψετε τρεις στόχους για τη διδασκαλία του κεφαλαίου VII, με βάση το Πρόγραμμα Σπουδών για τη Λογοτεχνία στο Λύκειο. (ΟΜΑΔΑ Ε, ΣΤ, Ζ)
4. Ποιες ερωτήσεις θα θέτατε στις μαθήτριες / στους μαθητές για το συγκεκριμένο απόσπασμα, ώστε να διαπιστώσουν «τι λέει το κείμενο, πώς το λέει, πού το λέει»; (ΟΜΑΔΑ Γ)
5. Να σχεδιάσετε μία δραστηριότητα για τις γλωσσικές επιλογές του συγγραφέα στο κεφ. VII και τις λειτουργίες τους. (ΟΜΑΔΑ Β)

6. Να σχεδιάσετε δύο δραστηριότητες που να εστιάζουν στην απόδοση της ψυχολογικής κατάστασης της σιόρας Επιστήμης / του Αντρέα στο κεφάλαιο VII, με θεατρικές τεχνικές και με δημιουργική γραφή. (ΟΜΑΔΑ Ε)
7. Πώς θα βοηθούσατε τις μαθήτριες / τους μαθητές να εντοπίσουν και να συζητήσουν τις ποικίλες επιλογές του συγγραφέα στο κεφάλαιο VII, με τις οποίες αποτυπώνει την επίδραση των κοινωνικών στερεοτύπων στη ζωή των λογοτεχνικών χαρακτήρων; (ΟΜΑΔΑ Δ)
8. Με ποιους τρόπους θα κατευθύνατε τις μαθήτριες / τους μαθητές για να αναγνωρίσουν τη σχέση του κεφαλαίου VII με τα όσα έχουν προηγηθεί; (ΟΜΑΔΑ ΣΤ)
9. Μετά την ολοκλήρωση της διδασκαλίας όλου του έργου, με ποιους τρόπους θα κατευθύνατε τις μαθήτριες / τους μαθητές για να αναγνωρίζουν τη σχέση όλου-μέρους; (ΟΜΑΔΑ Ζ)

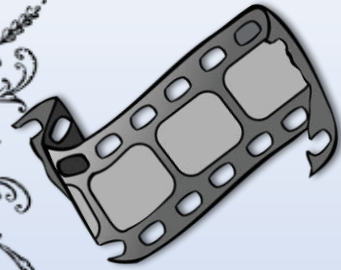
Ειδικοί διδακτικοί στόχοι

(κεφάλαιο VII)

Οι μαθητές / μαθήτριες:

- Να ερμηνεύσουν τις επιλογές του Κ. Θεοτόκη (αφηγηματικές τεχνικές, χαρακτήρες, πλοκή, σκηνικό, εκφραστικά μέσα) και να αξιολογήσουν τη λειτουργία τους στο κεφάλαιο VII.
- Να κρίνουν τις ενέργειες της σιόρας Επιστήμης, του Αντρέα, της Ρήνης και να στοχαστούν για τον ρόλο τους στην εξέλιξη του έργου.
- Να διερωτηθούν για την επίδραση των κοινωνικών φαινομένων στη ζωή των λογοτεχνικών χαρακτήρων.
- Να αναγνωρίσουν τη σχέση όλου του έργου με το συγκεκριμένο κεφάλαιο.
- Να καλλιεργήσουν το γλωσσικό τους αίσθημα.
- Να γίνουν αναγνώστες δημιουργικοί και κριτικά σκεπτόμενοι.

Δραστηριότητες

Με θεατρικές τεχνικές

Με δημιουργική γραφή

Διακαλλιτεχνικές

Με ΤΠΕ

Δραστηριότητες με θεατρικές τεχνικές ⁽¹⁾

Καυτή Καρέκλα / καρέκλα των ερωτήσεων (Hot Seating or Questioning in Role): Κάθεται κάποιος στην καρέκλα και οι υπόλοιποι του κάνουν ερωτήσεις σχετικά με το χαρακτήρα του, τις προθέσεις του, τα κίνητρα ή την συμπεριφορά του προς τους άλλους χαρακτήρες του έργου.

Διάδρομος Συνείδησης / ο καλός και ο κακός σύμβουλος (Conscience Alley): Οι συμμετέχοντες στέκονται σε δύο σειρές αντικριστά σχηματίζοντας ένα διάδρομο. Ο διάδρομος συνείδησης χρησιμοποιείται, όταν ο κεντρικός χαρακτήρας του έργου αντιμετωπίζει δίλημμα. Περνώντας μέσα από τον διάδρομο ο χαρακτήρας ακούει τις συμβουλές που τα άλλα μέλη του ψιθυρίζουν, ώστε να βοηθηθεί να πάρει μία απόφαση.

Δραστηριότητες με θεατρικές τεχνικές ⁽²⁾

Θέατρο της Αγοράς (Forum Theatre): Μια μικρή ομάδα δραματοποιεί μία σκηνή. Κατά την διάρκεια της δραματοποίησης μπορεί οποιοσδήποτε από τους συμμετέχοντες που παρακολουθούν να διακόψει τη σκηνή για να αντικαταστήσει έναν από τους χαρακτήρες και να δώσει μία άλλη έκβαση στο έργο. Κατά την εξέλιξη της σκηνής μπορεί να αντικατασταθεί είτε ένας είτε περισσότεροι χαρακτήρες.

Χαρακτήρας στον τοίχο (Role on the Wall): Ο εκπαιδευτικός κάνει το περίγραμμα του κεντρικού χαρακτήρα του έργου σε ένα μεγάλο κομμάτι χαρτί και οι μαθητές/-τριες γράφουν λέξεις, φράσεις, γεγονότα που αφορούν τον χαρακτήρα, τη συμπεριφορά του, τις επιθυμίες του, τα συναισθήματά του... Έπειτα αυτή η ομαδική δουλειά κρεμιέται στον τοίχο και όλοι έχουν την ευκαιρία να διαβάσουν τί είναι γραμμένο και έτσι να σχηματιστεί μία ολοκληρωμένη εικόνα του χαρακτήρα. (Επίσης, μέσα: τι σκέφτεται για τον εαυτό του / έξω: τι σκέφτονται οι άλλοι γι' αυτόν). Μπορεί να συμπληρώνεται σταδιακά μέχρι το τέλος.

Μεγάλα ερωτήματα

- ✓ Τιμή ή χρήμα;
- ✓ Ηθικός νόμος ή συμφέρον;
- ✓ Με τη λογική ή με το συναίσθημα;
- ✓ ...

Βιβλιογραφία (βασική)

- Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής, *Πρόγραμμα Σπουδών Λογοτεχνίας Λυκείου*, 2023.
- Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής, *Οδηγός Εκπαιδευτικού Λογοτεχνίας Λυκείου*, 2022².
- *Η παλαιότερη πεζογραφία μας*, «Θεοτόκης Κωνσταντίνος», τόμ. Ι, επιμ. Γ. Δάλλας, εκδ. Σοκόλης, Αθήνα 1997, σ. 182-279.
- *Κείμενα Νεοελληνικής Λογοτεχνίας*, βιβλίο του καθηγητή, τόμ. 3 Πεζογραφία, επιμ. Κ. Μπαλάσκας, «Κωνσταντίνος Θεοτόκης», σ. 57-87, εκδ. Ο.Ε.Δ.Β., Αθήνα 1987.
- Μπαλάσκας Κώστας, *Ξενάγηση στη νεοελληνική πεζογραφία*, «Κωνσταντίνος Θεοτόκης» εκδ. Μεταίχμιο, Αθήνα 2003, σ. 126-130.
- Παγανός Γιώργος, *Η νεοελληνική πεζογραφία. Θεωρία και πράξη*, εκδ. Κώδικας, Αθήνα 1983, σ. 183-191.
- Παιδαγωγικό Ινστιτούτο Κύπρου, βιβλίο εκπαιδευτικού, *Η τιμή και το χρήμα*, Κ. Θεοτόκη, εκδ. Υπουργείο Παιδείας και πολιτισμού, Λευκωσία 2010.
- Πολίτης Λίνος, *Ιστορία της νεοελληνικής λογοτεχνίας*, εκδ. Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, Αθήνα 1980, σ. 257-259.
- Σπανός Ι. Γεώργιος, *Διδακτική Μεθοδολογία: Η Διδασκαλία του Πεζού Λογοτεχνήματος*, εκδ. Ιωάννου, 2010.
- Στεργιόπουλος Κ., «Η διδασκαλία της Λογοτεχνίας», *Το Δέντρο*, τχ. 48-49, Χριστούγεννα 1989.
- Beaton Roderick, *Εισαγωγή στη νεότερη ελληνική λογοτεχνία*, εκδ. Νεφέλη, Αθήνα 1996, σ. 145-149.
- Vitti Mario, *Ιστορία της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας*, εκδ. Οδυσσέας, 2003, σ. 356-358.

**Υγεία, δύναμη και κουράγιο
για να συνεχίσουμε...**